

114 ▶ FERENCZY KÁROLY (1862–1917)

Birkózók III., 1912

Olaj, vászon, 63 x 47 cm
Jelezve jobbra fent: Ferenczy KárolyKezdő ár: 6 000 000 Ft / 19 355 EUR
Becsérték: 10 000 000 – 15 000 000 Ft
Estimated value: 32 258 – 48 387 EUROEUVRE-KATALÓGUS SZÁM: F 363¹

PROVENIENCIA:

- ▶ Dr. Schmdiek Tibor tulajdonában, 1929-1934
- ▶ Szilágyi Sándor tulajdonában, 1940-1963
- ▶ Dévényi Iván hagyatéka (Esztergom), 1977 -

KIÁLLÍTVA:

- ▶ Ferenczy Károly képeinek kiállítása, Gróf Almásy-Teleki Éva Művészeti Intézete, Budapest, 1940. október, katalógus: 128.
- ▶ Dévényi Iván gyűjteménye. Múzeumi Képtár, Győr, 1977. katalógus szám nélkül
- ▶ 20. századi magyar művészet Dévényi Iván gyűjteményéből. Kassák Emlékmúzeum és Archivum, Budapest, 1993. október 9 - december 5. katalógus: 48.

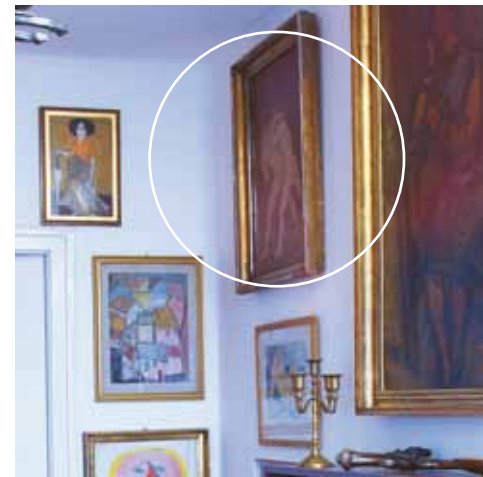
KIÁLLÍTVA ÉS REPRODUKÁLVA:

- ▶ A Dévényi gyűjtemény. Mű-terem Galéria, Budapest, 2006. 16. oldal és katalógus: 66.
- ▶ Ferenczy. Ferenczy Károly (1862-1917) gyűjteményes kiállítása. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2011. november 30 - 2012. május 27. 238. oldal és katalógus: 363.

REPRODUKÁLVA:

- ▶ Genthon István: Ferenczy Károly. Képzőművészeti Alap, Budapest, 1963. katalógus: 157.
- ▶ Genthon István: Ferenczy Károly. Corvina Kiadó, Budapest, 1979. katalógus: 142.
- ▶ Az esztergomi Dévényi-gyűjtemény kiállítása. Balassa Bálint Múzeum, Esztergom, 1983. katalógus: 18.

A festmény Dévényi Iván lakásában

¹ Ferenczy Károly gyűjteményes kiállítása, szerk. Boros Judit – Pleszniv Edit, kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2011, 374.

1

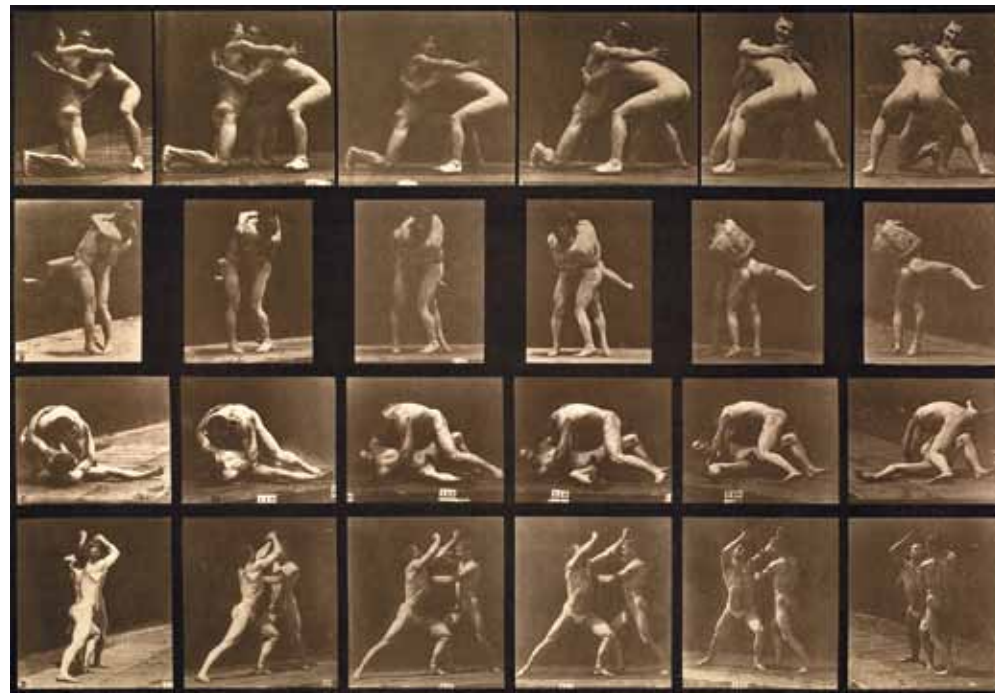
1. Dr. Hermann Heidnek tulajdonítva: Modellfotók (F 187 és 196), 1880-as évek
Magyar Képzőművészeti Egyetem, Könyvtár, Budapest

2	5
3	
4	

- Gustave Courbet: A birkózók, 1853
Szépművészeti Múzeum, Budapest
- Thomas Eakins: Birkózók, 1899
Los Angeles County Museum of Art, Los Angeles
- Thomas Eakins-nek tulajdonítva:
Fotográfia a birkózók modelljeiről, 1899
- Eadweard Muybridge: Mozgástanulmányok (Fotószekvenciák), 1887

Életének utolsó, intenzíven festéssel töltött éveiben Ferenczy Károly művészetében a korábbi *plein air* tematika helyét a testábrázolás programja váltotta fel. A hangsúly eltolódása – részben – jelentősen megváltozott élethelyzetének tudható be: 1908-tól a Képzőművészeti Főiskola óraadó-, 1911-től pedig rendes tanárává nevezték ki. Ferenczy az epreskerti festő-hallgatóknak szinte minden nap több órát oktatott „alakrajz- és festést”, amely főként élő modell utáni aktfestést takart. Saját kompozícióinak inspirációs forrása éppen oktatói tevékenységében keresendő – „a mesterségbeli formai tökély keresése bizonyára összefüggött a tanári példaadás kötelezettségével is.”² 1911 és 1916 között hét életnagyságú női aktképet festett, ugyanakkor tematikusan ehhez a csoporthoz tartoznak a főként 1912-ben készített férfiakat – birkózókat és artistákat – ábrázoló stúdiómunkák és festmények is.

Művészetének ezen korszakát Ferenczy esztétizmusa és autonóm – *l'art pour l'art* – művészettel-fogása határozta meg. Az 1903-ban a Nemzeti Szalonban megrendezett egyéni kiállításának bevezetőjében megfogalmazott impresszionizmus-definíciójának – „koloristikus naturalismus synthetikus alapon” – két, egymást kiegészítő eleme közül a „szintetizáló” törekvésre került.³ Édouard Manet 1880-as évekbeli munkáihoz hasonlóan Ferenczy hatalmas műgonddal kivitelezett aktjain és portréin egyfajta „műzeumi” monumentalitás érvényesül – melynek forrásvidéke mindkettőjük esetében a klasszikus, és a 20. század elejére már institucionalizált művészettörténeti kánon horizontján keresendő.⁴ „Új” stílusának hozadékaként a kompozíciók kidolgozására sokkal több időt szentelt, mi több, a kísérletezést, korrekciót nem a végleges vásznon végezte, hanem ún. „próbavásznakot” készített.⁵ Ennek eredményeképp az egyes beállítások több, egymással szinte azonos „befejezettségi fokon” álló változatban léteznek.

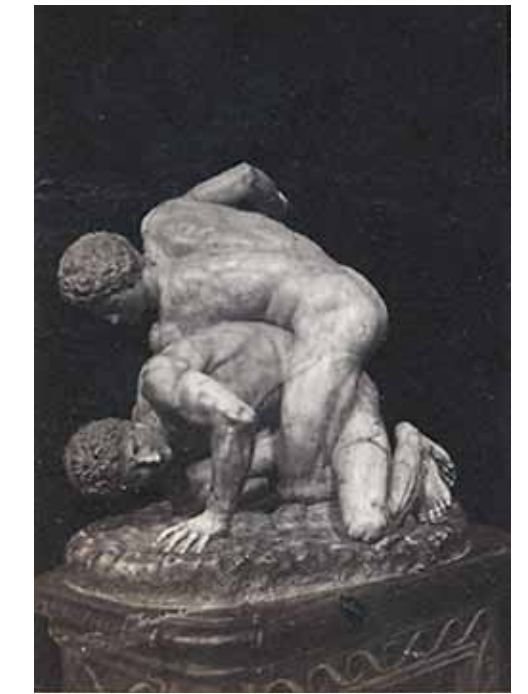
- Kissné Budai Rita: „Folyton az élet szépségére tanított.” Ferenczy Károly mint tanár, *Ferenczy Károly gyűjteményes kiállítása*, szerk. Boros Judit – Plesznivy Edit, kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2011, 131–139.
- A szószetétel jelentését Gosztanyi Ferenc „fejlette meg”: Gosztanyi Ferenc, Perifrázis. „Koloristikus naturalismus synthetikus alapon”, *Ferenczy Károly gyűjteményes kiállítása*, szerk. Boros Judit – Plesznivy Edit, kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2011, 102–108.
- Nem is véletlenül: ezen képeit kifejezetten az elismerés reményében készítette. Vörös háttérben készítette. Vörös háttérben (Oeuvre-katalógus szám: F 367) 1914-ben a Műcsarnok tavaszi tárlatán a Vaszary-díjat, Pietája (Oeuvre-katalógus szám: F 375–377) pedig az OMKT 1915-ös kiállításán a Társulat 4000 koronás nagydíját kapta meg.
- Módszerét Ferenczy Valérnak írt levelében mutatta be: „a veleje a dolognak az, hogy a jó dolgot nem lehet gyorsan csinálni. [...] A falt, a vonal, a valór és a szín nem sülhet ki egy félóra alatt, mint egy fotográfusnál. [...] Én meg vagyok győződve, hogy egy mozdulat szépségének kifomálására sok idő kell, sok véletlen átmeneti átalakulás mit nem a végleges vásznon kell kipróbálni, jobb egy próbavászon a végleges előtt.” Idézi Petrovics Elek, *Ferenczy Károly*. Budapest, 1943, xxxi.

A birkózó férifipár Ferenczy visszatérő motívuma: 1912 előtt is több változata ismert. Első birkózók-képe 1907-ben készült, ugyanakkor jelen kép interpretációjában is segítséget nyújthat. A háromalakos festmény a MIÉNK 1908-as kiállításán „Artisták” címmel szerepelt, amely a profi sport irányából a cirkuszi – azaz teatrális – látványosság felé mozdítja el a képek tematikáját.⁶ A meglátás érvényességét támasztja alá a második, 1910-es birkózók-kompozíció is, amelynek formai párdarabja Ferenczy egyetlen bohócot megörökítő festménye.⁷ 1912 körül pedig, állandó modelljei mellett két esetben is artista-párokat örökített meg egész alakos portrén.⁸ A *Birkózók* 1912-es változatai két, egymást kiegészítő pozícióban mutatják be az egymással küzdő férfiakat. A kék háttér előtt *nyitott*, míg a vörös háttér előtt egy *zárt* pozícióban érintkeznek egymással a testek. Ferenczy fókuszra mindkét esetben az anatómiai analízis: a feszült izmok dinamikájának minél pontosabb leképezése. A minuciózus, „velázquezi” fekvő női aktokkal szemben a „végleges” vásznon is érezhető *non finito* esztétika még inkább erősíti a „szintetizáló” igény és a pillanatszerűség keltette feszültséget.

Ferenczy „a műtermi szcenírozással a férfiakat jellegzetesen nyilvános műfaját visszarántja egy jobbra a női aktábrázolás számára fenntartott intim térbe, modelljeiről lehámozva a nyugati konvenciók diktálta politikai, vallásos és morális jelentéseket.”⁹ Művészi gyakorlata éppúgy összefüggésbe állítható oktatói gyakorlatával, mint a 19. század második felének jelentős művészi átalakulásával: középpontban a realizmustól az impresszionizmusig ívelő folyamattal, melynek első jelentős állomása Gustave Courbet 1853-as *Birkózók* című festménye – amely, bár Hatvany Lajos gyűjteményéből a Szépművészeti Múzeumba került, nem azonosítható előképként. Sokkal fontosabb analógiák fedezhetők fel ugyanakkor a Képzőművészeti Főiskola gyűjteményében található, oktatási célokat szolgáló aktfotográfiák között: Ferenczy feltehetően ezek alapján állította be modelljeit. A képek bizonyíthatóan az 1880-as években készültek a Mintarajztanodában, és így Székely Bertalan oktatási módszereit és modellbeállításait tükrözik.¹⁰ A több száz fotót tartalmazó sorozatban több olyan birkózó férfiakat ábrázoló felvétel is van, amelyek hasonlósága Ferenczy kompozícióhoz tagadhatatlan. A feltehetően Hermann Heid által készített fotográfiák mellett Earweard Muybridge fotószekvenciáinak birkózó és boxoló férfiak mozgásfázisait megörökítő sorozata gyakorolt jelentős hatást a képzőművészetre az 1880-as években. A fotográfiai előképhasználat jól dokumentált példája ebben a műfajban Thomas Eakins birkózókat ábrázoló 1899-es festménye, melyhez a modellekről feltehetően ő maga készítette el a fennmaradt felvételt.

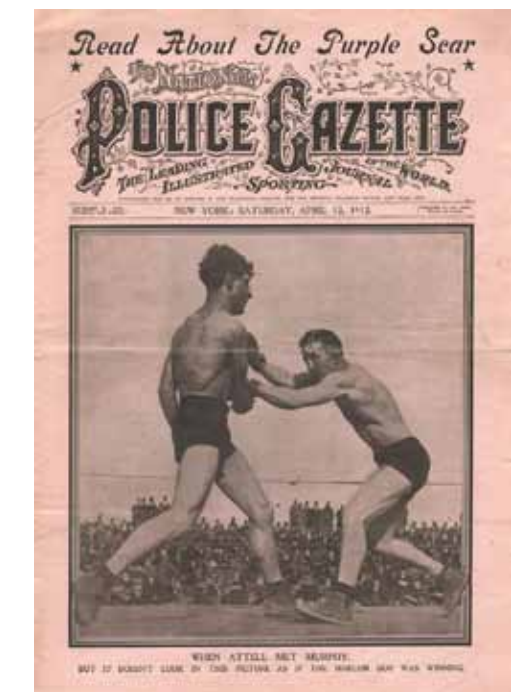
Boros Judit 2011-es tanulmányában meggyőzően bizonyította, hogy Ferenczy művészetében egy elfojtott homoerotikus beállítottság nyoma fedezhető fel,¹¹ mely szorosan kapcsolódott az angol esztétizmushoz, a winckelmanni alapokon nyugvó antik-tiszteletet felélesztő „oxoniánus” Uranians körhöz (Walter Pater, John Addington Symonds stb.). Ferenczy férfiakjainak ősforrásaként ebben az értelemben a „klasszikus szépségideál” megtestesítő antik szoborcsoport, az úgynevezett *Uffizi birkózók* nevezhető meg – természetesen annak összes kortárs hozadékával. Ferenczy „képeiben tette megélhetővé” titkolt érdeklődését – amelynek nyoma megtalálható levelezésében és érdeklődési körében egyaránt. Kedvelt olvasmányai közé tartozott egy amerikai bulvárlap, a *National Police Gazette* – saját megfogalmazásában a „leganregendőbb újság”¹² –, amely „tele volt fényképekkel félvilági táncosokról, csepűragókról, ökölvívókról, díjbirkózókról”.¹³ A komplex művészeti és filozófiai háttér előtt, valamint a személyes motíváció fényében a birkózók alakjai Ferenczy festményén az „érzékiséget tematizálják” azzal, hogy a modelleket a vágy tárgyaként jeleníti meg.¹⁴

Szeredi Merse Pál

6	
7	

- Az úgynevezett Uffizi birkózók.
I. e. 3. századi görög szobor római másolata, Uffizi, Firenze
(Giorgio Sommer fotográfiája, 1880-as évek)
- The National Police Gazette (New York), 1912. április 13.

- Oeuvre-katalógus szám: F 230.
- Oeuvre-katalógus szám: F 280 és 281.
- Oeuvre-katalógus szám: F 360 és 373.
- Aknai Katalin, Ferenczy Károly: Birkózók II., *Ferenczy Károly gyűjteményes kiállítása*, szerk. Boros Judit – Plesznivy Edit, kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2011, 282–283.
- A fotográfiai azonosításáról lásd: Bicskei Éva, A helyi mint nemzetközi. Az alakrajz oktatásának és a (női akt) modellek állításának gyakorlata a Mintarajztanodában, A modell. Női akt a 19. századi magyar művészetben.
- Imre Györgyi, kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2004, 141–158, kül. 150–151.
- Boros Judit, Kép és Erősz. Ferenczy Károly utolsó festői korszaka, *Ferenczy Károly gyűjteményes kiállítása*, szerk. Boros Judit – Plesznivy Edit, kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2011, 49–66.
- Ferenczy Károly levele Ferenczy Bénéhez, 1913. január 25. Ölel Carolus.
- Ferenczy Károly levelezése, szerk. Boros Judit – Kissné Budai Rita, Budapest, 2011, 222.
- Ferenczy Valér: *Ferenczy Károly*. Budapest, 1934, 91
- Boros Judit, i. h., 61.